

TA'LIM DASTURINING TARKIBI VA MAZMUNI

Abduvaxobov Shaxzod Xolmo'min o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti Bank ishi kafedrası assistenti,

Mansur Xudoyberdiyev O'tkir o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim dasturining tarkibi va mazmuni, uning zamonaviy talablarga muvofiqligi, o'quv jarayonidagi ahamiyati va metodik jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ta'lim dasturining kompetensiyaga asoslangan yondashuvda tuzilishi, fanlararo integratsiya, nazariy va amaliy bilimlar muvozanati kabi jihatlar yoritilgan. Maqolada milliy va xorijiy tajribalar asosida ta'lim dasturini takomillashtirish yo'llari ko'rib chiqilib, amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: ta'lim dasturi, tarkib, mazmun, kompetensiya, o'quv rejasi, metodika, fanlararo integratsiya, ta'lim sifati, zamonaviy yondashuv

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida ta'lim dasturining o'rni nihoyatda muhim hisoblanadi. Har qanday ta'lim jarayonining muvaffaqiyati, avvalo, puxta ishlab chiqilgan va amaliyotga moslashtirilgan ta'lim dasturiga bog'liqdir. Ta'lim dasturi — bu o'quv jarayonini tashkil etish va boshqarishning asosiy hujjati bo'lib, unda o'quv fanlarining tarkibi, o'zaro bog'liqligi, maqsad va vazifalari, shuningdek, o'qitish uslublari belgilab qo'yiladi. Ta'lim mazmunining zamonaviy talablar asosida shakllantirilishi o'quvchilar va talabalarni hayotiy muammolarni hal eta oladigan, keng dunyoqarashga ega, raqobatbardosh mutaxassislar sifatida tayyorlashda muhim omildir.

Bugungi kunda kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'lim dasturlarini ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bu yondashuv ta'lim mazmunini faqat nazariy bilimlar bilan emas, balki amaliy ko'nikmalar, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv bilan boyitishni talab etadi. Ushbu maqolada ta'lim dasturining tarkibiy qismlari, uning mazmunini shakllantirishga oid metodik yondashuvlar, shuningdek, ta'lim sifatini oshirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Ta'lim inson hayotining eng muhim poydevorlaridan biridir. Uning mazmuni va sifati nafaqat shaxsiy taraqqiyot, balki jamiyatning kelajagini ham belgilaydi. Shu bois, ta'lim dasturi — har qanday o'quv jarayonining yuragi hisoblanadi. Bu dastur orqali o'quvchi yoki talaba bilim oladi, fikrlaydi, tahlil qiladi, shaxsiy va kasbiy salohiyatini rivojlantiradi. Ammo bu jarayon samarali bo'lishi uchun ta'lim dasturi puxta, aniq maqsadli va bugungi kun talablariga mos tarzda ishlab chiqilishi kerak. Ta'lim dasturi — bu oddiy hujjat emas. U o'z ichiga ko'plab tarkibiy qismlarni olgan murakkab, lekin shu bilan birga, mukammal rejalashtirilgan tizimdir. Dastlab, har bir ta'lim dasturi o'zining kirish qismi bilan boshlanadi. Bu bo'limda fanning o'rganilish zarurati, uning dolzarbligi va boshqa fanlar bilan bog'liqligi yoritiladi. Bu qisqa bo'lim bo'lishiga qaramay, o'quvchi uchun fanga bo'lgan dastlabki qiziqishni uyg'otadi, motivatsiyani kuchaytiradi.

Keyingi asosiy qism — o'quv materialining mazmunidir. Aynan shu bo'lim orqali o'quvchi nima o'rganishi, qanday mavzularni egallashi va ularni qanday yo'nalishda o'zlashtirishi lozimligi aniq belgilanadi. Mavzular ketma-ketligi, ularning murakkablik darajasi, amaliyot bilan bog'liqligi — bularning barchasi o'quv dasturining sifatini belgilaydi. Yaxshi tuzilgan mazmun o'quvchining bilim olishiga emas, balki uni hayotda qo'llay olishiga yordam beradi.

Bugungi kunda ta'limga kompetensiyaviy yondashuv tobora keng tarqalmoqda. Bu yondashuvda ta'lim faqat nazariy bilimlar yig'indisi emas, balki o'quvchining kundalik hayotda, kasbiy faoliyatda foydalanishi mumkin bo'lgan amaliy ko'nikmalarini shakllantirishga qaratiladi. Endi o'quv dasturi talaba yoki o'quvchining mustaqil fikrlashi, tanqidiy tahlil qilish, qaror qabul qilish,

hamkorlikda ishlash kabi ko'nikmalarini rivojlantirishni ham o'z oldiga maqsad qilib qo'yimoqda. Bundan tashqari, ta'lim dasturining mazmunini shakllantirishda fanlararo integratsiya ham muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, matematika va informatika, biologiya va kimyo, tarix va adabiyot fanlarini bir-biri bilan bog'lash orqali o'quvchi dunyoni yaxlit idrok qilishga o'rganadi. Bunday integratsion yondashuv ayniqsa XXI asrda — tezkor axborot almashinuvi, murakkab muammolar va kasbiy ko'p qirrali kompetensiyalar davrida juda muhim hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim dasturi innovatsion texnologiyalarni ham o'z ichiga olishi kerak. Masalan, raqamli resurslar, interaktiv darsliklar, onlayn platformalar va sun'iy intellekt yordamida ta'lim olish imkoniyatlari bugungi o'quvchilar uchun kundalik voqelikka aylangan. Shunday ekan, ta'lim dasturida bu vositalarning qo'llanilish imkoniyatlari ham inobatga olinishi zarur. Axir, bugungi bola ertangi raqamli jamiyatda faoliyat yuritadi. Ta'lim dasturining yana bir muhim tarkibiy qismi — baholash mezonlari. Bilimni baholash tizimi faqatgina ball qo'yish bilan cheklanmasligi kerak. U o'quvchining o'z-o'zini baholashi, tahlil qilishi, xatolar ustida ishlashi va o'zini rivojlantirishi uchun imkoniyat yaratishi zarur. Shuning uchun, zamonaviy dasturlarda formatif (jarayon davomida) va summativ (yakuniy) baholash tizimlari keng qo'llanilmoqda. Bu esa o'quvchini tanqidiy fikrlashga, o'zini baholashga va o'qishga mas'uliyat bilan yondashishga undaydi.

Barcha shu jihatlar shuni ko'rsatadiki, ta'lim dasturini ishlab chiqish faqat bir guruh metodistlarning ishi emas. Bu — pedagoglar, psixologlar, ijtimoiy fanlar mutaxassislari va mehnat bozori vakillarining hamkorlikdagi faoliyati bo'lishi kerak. Chunki ta'lim dasturi jamiyatning kelajakdagi ehtiyojlariga mos bo'lishi lozim. U faqatgina bugungi kunga emas, balki ertangi kunga xizmat qiladigan, zamonaviy va moslashuvchan bo'lishi kerak.

Ta'lim dasturining tarkibi va mazmuni — bu oddiy mavzular ketma-ketligi emas. Bu — ta'lim tizimining yuragi, o'quvchi shaxsini shakllantiruvchi asosiy vosita. Unga jiddiy e'tibor qaratmasdan turib, ta'lim sifatini oshirish, xalqaro raqobatda bardavom bo'lish yoki yangi avlodni hayotga tayyorlash haqida gap bo'lishi mumkin emas. Shuning uchun, ta'lim dasturlarini har doim takomillashtirib borish, ularni zamon bilan hamnafas qilish — bugungi eng muhim vazifalardan biridir.

Xulosa. Ta'lim dasturining tarkibi va mazmuni har qanday ta'lim tizimining asosiy negizini tashkil etadi. U orqali o'quv jarayonining yo'nalishi, maqsadi va natijalari belgilanadi. Mazmunan boy, metodik jihatdan asoslangan va kompetensiyaviy yondashuvga tayangan dasturlar zamonaviy ta'limning poydevori sifatida xizmat qiladi. Shu sababli, har bir fan bo'yicha tuziladigan ta'lim dasturi nafaqat o'quvchilarga kerakli bilim va ko'nikmalarni berishi, balki ularni mustaqil fikrlashga, tahlil qilishga, o'z ustida ishlashga undashi kerak. Zamonaviy axborot texnologiyalari, fanlararo integratsiya, innovatsion yondashuvlar ta'lim dasturlarining ajralmas qismiga aylanmoqda. Bu esa ta'limni yangilash, takomillashtirish va raqobatbardosh avlodni tarbiyalash yo'lida muhim bosqich hisoblanadi. Ta'lim dasturining har bir bo'lagi – maqsad, mazmun, metod, baholash vositalari – bir butun tizim sifatida ishlashi zarur. Ta'lim dasturini samarali tashkil etish orqali biz nafaqat o'quv jarayonini, balki jamiyatning kelajakdagi intellektual va madaniy taraqqiyotini ham belgilaymiz. Shu bois bu boradagi ishlar izchil va doimiy ravishda davom ettirilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullaeva, M. (2020). Zamonaviy ta'limda kompetensiyaviy yoritish asoslari. Toshkent: Ilm ziyo nashriyoti.
2. Karimova, N. va Rajabov, U. (2021). O'quv dasturlarini rejalashtirish va ularni pedagogik jarayonga tatbiq etish. Toshkent: O'zbekiston pedagogika innovatsiyalari markazi.

3. Ro'zmetova, M. (2019). Pedagogik texnologiya va ta'lim sifati. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. YUNESKO (2023). Kompetensiyaga asoslangan o'quv dasturlarini isloh qilish: amalga oshirish bo'yicha ko'rsatmalar.
5. Soliyev, I., Haydarova, G. (2022). "Fanlararosiya orqali ta'lim sifati integratsiyalashning metodik asoslari". Ta'lim va innovatsion tadqiqot, №2, 34–39.
6. Sharipov, A. (2021). Ta'lim jarayonini amalga oshirish metodlari va mezonlari.
7. OECD (2022). Ta'lim va ko'nikmalarning kelajagi 2030 - o'quv dasturlarini loyihalash tamoyillari. Parij: OECD nashriyoti.
8. Nurmatov, Sh. (2020). Axborot texnologiyaning ta'limdagi o'rni. Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.
9. Qodirov, B. (2018). Didaktika: Nazariya va amaliyot. Toshkent: O'qituvchi.
10. Anderson, L. V. va Krathwohl, D. R. (2001). O'rganish, o'rgatish va baholash taksonomiyasi: Blumning ta'lim maqsadlari taksonomiyasini qayta ko'rib chiqish. Nyu-York: Longman.